

Наташа М. Вукићевић

Универзитет у Крагујевцу

Факултет педагошких наука у Јагодини

Катедра за дидактичко-методичке науке

DOI: 10.46793/KDNN23.139V

УДК: 78:82-93-1

Биљана С. Јеремић

Универзитет у Новом Саду

Педагошки факултет у Сомбору

Катедра за методику музичке и ликовне културе

и физичког васпитања

ПРИМЕНА ПОЕЗИЈЕ У РАЗЛИЧИТИМ ВИДОВИМА МУЗИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА УЧЕНИКА: ОД УЛОГЕ ДО ИСХОДА

Апстракт: У раду се разматрају различите могућности примене поезије у дечјем музичком стваралаштву у настави музичке културе. Испитивање карактеристика дечјег музичког стваралаштва у односу на улогу литерарног текста спроведено је на тексту песме „Три слепа миша” Пеђе Трајковића са различитим приступом и то: у оквиру задатка повезивања литерарног текста са одговарајућим музичким садржајем, за стварање мелодије на задати литерарни текст и стварање мелодије која, без текста, искључиво музичким елементима описује садржај песме. Узорак истраживања чинили су ученици четвртог разреда основне општеобразовне школе ($N = 53$). Резултати добијени анализом дечјих радова показују да мелодије са литерарним текстом и мелодије без текста имају различите карактеристике, као и да су ученици лакше и успешније реализовали задатак осмишљавања мелодије са литерарним текстом према свим критеријумима процене: у односу на почетни тон, мотивски рад и каденцирајући процес. На основу квалитативних података и показатеља можемо закључити да литерарни текст ученицима представља ослонац и неопходну потпору за стварање мелодије у контексту музичког потцртавања текста, док се његова примена у својству мотивације ученика за слободно музичко изражавање мора допунити комплекснијим приступом и методама прикладним за дечје стваралачко подручје.

Кључне речи: дечја мелодија, литерарни текст, млађи школски узраст, музичко стваралаштво, настава музичке културе.

УВОД

Дечје музичко стваралаштво у настави музичке културе у млађим разредима један је од три аспекта са којег ученици упознају, уче и разумеју музичку уметност. У савременој настави, у којој се тежи интеграцији садржаја, области и учења, музичко стваралаштво може бити спона унутарпредметног повезивања различитих подручја предмета Музичка култура, али и међупредметног повезивања односно интеграције садржаја различитих наставних предмета. Група хрватских аутора (Доброта 2012; Ројко 2012; Свалина 2010) сматра да музичко стваралаштво не би требало да буде изолована наставна област и да је неопходно да читав наставни процес буде прожет креативним активностима и ученика и наставника који у том процесу учествују. Ројко (2012) јасно инсистира на извођењу конкретних музичко-стваралачких активности, које су заиста стваралачке и музичке, искључујући облике стваралаштва који не садрже музичку или стваралачку компоненту. Такви облици стваралачког рада подразумевају другу врсту активности или припадају другом подручју; у првом случају говоримо о разним репродуктивним активностима и области извођења музике, а у другом о изражавању средствима других уметности под дејством музике, у којима стваралачке активности нису музичке, већ ликовне, литерарне и или плесне (Ројко 2012). Сличне критике музичкој педагогији упућује и Доброта (2012), истичући да је подручје дечјег музичког стваралаштва методички неразрађено и због тога недовољно примењено у наставној пракси.

Осим различитих одређења и интерпретација дечјег музичког стваралаштва у доступној литератури, ова наставна област је условљена и програмским оквирима и образовном политиком једне земље. У образовним документима шест европских земља (Финска, Енглеска, Ирска, Мађарска, Словенија, Црна Гора), које су ауторке Свалина и Муцић (2022) издвојиле и анализирале са аспекта заступљености и начина извођења музичког стваралаштва, спона која повезује наведене курикулуме је усмереност дечјег музичког стваралаштва на подстицање креативности ученика, развијање љубави и критичког односа према музици и остваривање целовитог и хармоничног развоја детета. Уколико музичко стваралаштво сагледамо у контексту програмских оквира у Србији, такође уочавамо да поседује низ специфичности којима је реализација ове наставне области условљена. Прво, у програмским захтевима наведени су видови стваралаштва који се примењују у датом разреду и исходи у складу са постављеним задацима (Правилник 2019). Остале компоненте стваралачког процеса, избор садржаја и

методичког приступа који се примењују у музичком стваралаштву, избор музичког материјала у облицима стваралаштва који представљају наставаљање започетих музичких целина или текста у видовима изражавања са задатим текстуалним садржајем, (оправдано) нису одређене програмским садржајима. Реализација музичког стваралаштва, у том смислу, у великој мери зависи од креативности и компетенција учитеља.

Следећа специфичност стваралачког подручја јесте у томе што на овом узрасту чешће подразумева музичку импровизацију, која се одвија у тренутку инспирације, због чега су анализа и евалуација исхода дејчеј музичког стваралаштва такође комплексни задаци за учитеља. Иако се стваралачки продукти не оцењују, ученицима је неопходна повратна информација, као саставни део њиховог учења и развоја у области стваралаштва. Већина ученика млађеј школског узраста не може створити оригинално музичко дело (Видулин 2015). Кешуџ и Смит (2009) наводе следеће разлоге: прво, сам чин компоновања подразумева одређени начин стварања, начин на који су дати елементи/делови распоређени и продукте тог процеса, а ученици млађеј узраста не поседују довољно знања о наведеним аспектима. Други разлог је што се први покушаји стварања нечеј новог „обично ослањају на познату музику пре него што почну да проширују и мењају своја знања” потребна за обликовање, манипулисање, музичко разумевање и стварање аутентичне музике (Кешуџ, Смит 2009: 2). Стога облици стваралачког изражавања као што су разне врсте импровизације или почетни облици стваралаштва, који припремају ученике за извођење конкретних и сложенијих музичког-стваралачких активности, имају значајну васпитну функцију, доприносе постепеном развоју стваралачких способности, ослобађању од треме и страха од неуспеха, подстицању самопоуздања, истрајности и креативности ученика.

У савременој музичкој педагогији у којој се тежи интегрисаном учењу, социјалној интеракцији и холистичком приступу, неминовно долази до промене гледишта на област музичког стваралаштва и флексибилности у његовој реализацији. Поменуће облике музичког стваралаштва које смо назвали почетним или помоћним, ауторка Видулин (2015: 23) именује као „обрасце који подстичу на стварање”, убрајајући у област музичког стваралаштва и облике са ванмузичким конотацијама. Као једну од могућности подстицања музичког стваралаштва ученика ауторка наводи интеграцију музике са другим уметничким областима и језиком (Видулин 2015), али и нове концепте повезивања две музичке области/активности, попут модела *Слушање музике – стварање* (Видулин 2020). „Модел се остварује кроз три нивоа, а то су слушање и анализа музичких дела, обликовање сличних

музичких структура и стварање као завршна фаза” (Видулин 2020: 400). Сличан модел представљен је у Програму наставе и учења за четврти разред у Србији у виду програмског задатка повезивања литерарног текста са одговарајућим музичким садржајем. Стваралачки задатак подразумева повезивање две наставне области предмета Музичка култура – слушање музике и дејје музичко стваралаштво, при чему се бенефети остварују и у једној и у другој области.

Наведена теоријска полазишта представљају основну идеју за моделовање часа у оквиру истраживања спроведеног у овом раду, операционализовану кроз структурално повезивање музичких и литерарних елемената у музичко-стваралачком процесу на три начина: повезивањем литерарног текста са одговарајућим музичким садржајем, осмишљавањем мелодије (без литерарног текста) која по својим карактеристикама одговара датом тексту и осмишљавање мелодије са литерарним текстом. За реализацију ових стваралачких активности важна компонента је избор литерарног текста који је, на овом узрасту, покретач дејјег музичко-креативног рада (Бјелобрк Бабић, Чаушевић 2017: 213). Важне одлике текста у том смислу односе се на садржај и тематику прилагођену интересовањима ученика и њиховом дејјем свету, ритмичку организацију стихова и распоред рима (Станковић, Вукићевић 2018).

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Први корак у дизајнирању методологије истраживања представљао је избор литерарне песме. У односу на место реализације нашег истраживања и узорак испитаника, одабрали смо песнички опус Пеђе Трајковића и у музичком стваралаштву ученика применили стихове песме „Три слепа миша”. Осим што је живео у Јагодини (1956–2022) и што су ученици упознати са његовим радом, низ одлика поезије Пеђе Трајковића, као што су хумор, шарм, ведрина, примена асоцијативне игре, ритмичност и мелодичност стихова, чини је инспиративном за стваралачко изражавање ученика у настави музичке културе. Песму „Три слепа миша” одабрали смо у односу на метрику текста, организацију стихова и различит распоред рима у строфама, тематику/садржај који се може вишеслојно тумачити, због чега је посебно занимљив и подстицајан за креативно промишљање и креативну експресивност ученика.

Циљ рада је испитати да ли постоји разлика између карактеристика дејјих мелодија осмишљених на задати текст песме „Три слепа миша” и

карактеристика осмишљених мелодија без литерарног текста, али са задатком музичког описа текста песме. Мотивациону припрему за стварање мелодија представљала је стваралачка активност ученика интегрисана са слушањем музике, и то слушањем три музичка примера чије је карактеристике требало препознати, описати и повезати са карактером датог литерарног текста. Стваралачки задатак повезивања литерарне песме „Три слепа миша” са одговарајућим музичким примером примењен је у сличној студији случаја, која се од огледног часа реализованог за потребе овог истраживања разликује по свим осталим компонентама – избору слушаних композиција, концепцији, артикулацији и циљу часа (Вукићевић 2023). Повод за истраживачки дизајн је интеграција два подручја, интеграција две уметности и покушај да се направи искорак у стваралачком подручју, односно да представљени методолошки оквир и резултати истраживања буду подлога за даља испитивања могућности примене нових видова стваралачког изражавања ученика у млађим разредима. Основна идеја аутора била је да се програмски задатак *повезивања литерарног текста са одговарајућим музичким садржајем* надогради новим захтевом *стварања одговарајуће мелодије за литерарни текст*, која би по музичким компонентама одговарала карактеру текста. Иако је упитна могућност успешне реализације, увођење новог задатка може представљати припрему за слободно музичко изражавање ученика које није усмерено и ограничено литерарним текстом (Јеремић, Станковић 2019). Сличан захтев у подручју музичког стваралаштва на млађем школском узрасту ауторка Тафури (2006) је применила у свом истраживању у виду осмишљавања мелодије која музичким средствима описује одређену/ задату тему.

С обзиром на то да је осмишљавање мелодије која одговара карактеру литерарног текста изван програмских оквира и да је задатак сложенији у односу на стварање мелодије на задати текст, методологија истраживања и интерпретација резултата прилагођене су наведеним условима. Примењена је студија случаја, као најприкладнија метода за приказ процеса истраживања у наставној пракси и резултата добијених у току тог процеса, са циљем иновирања и унапређивања наставе (Шевкушић, Шефер 2006). У том смислу, приликом класификације дечјих стваралачких радова није постојала категорија завршених и незавршених радова и није примењена квантитативна евалуација стваралачких продуката. У складу са могућностима ученика и особеностима дечјег музичко-стваралачког израза, анализа дечјих мелодија вршена је према основним, унапред одређеним категоријама: почетни тон, мотивски садржај и каденцирајући процес. Примењена је квалитативна

анализа, са акцентом на уочавање и опис проблема који су се у стваралачком процесу појавили.

Испитивање карактеристика децјег музичког стваралаштва у односу на улогу литерарног текста приказано је у облику истраживачких, унапред осмишљених параметара:

- карактеристике мелодија са литерарним текстом у односу на почетни тон, мотивски садржај и каденцирајући процес,
- карактеристике мелодија без литерарног текста у односу на почетни тон, мотивски садржај и каденцирајући процес,
- сличности и разлике у постигнућима ученика у оквиру два стваралачка задатка, сагледавањем карактеристика мелодија са литерарним текстом и мелодија без текста.

У складу са програмским смерницама и препорукама да се музичко стваралаштво ученика одвија усменим репродуковањем, без записивања, примењен је интервју. Техника интервјуа одабрана је због потребе за појединачним снимањем ученикових одговора/мелодија и њихове даље анализе и интерпретације. Специфичност стваралачког процеса јесте и чињеница да се догађа у тренуцима инспирације и надахнућа, због чега његово одвијање на једном часу, у задатом термину, не одговара свим ученицима (Шефер 2000). Из тог разлога, забележени су одговори оних ученика који су могли да реализују задатак, а резултати су интерпретирани са квалитативног аспекта, без издвајања фреквенција за одређене параметре.

Ток истраживања

Истраживање је обављено у редовним терминима часова Музичке културе у Основној школи „Бошко Ђуричић” у Јагодини, као студија случаја, у мају 2023. године. Узорком су обухваћена два одељења четвртог разреда и укупно 53 ученика. Истраживање се одвијало у неколико фаза и обухватало је следеће активности:

- концептуализацију огледног часа на коме је децје музичко стваралаштво заступљено на три начина;
- припрему дидактичког материјала за огледни час, односно одабир литерарног текста и композиција које могу изазвати одређене асоцијације на дати текст;
- снимање осмишљених децјих мелодија;
- превођење аудио-записа у нотни текст;

- анализа појединачних елемената у групи радова са текстом;
- анализа мелодија без текста;
- упоређивање две групе радова према следећим параметрима: почетном тону, мотивском материјалу и каденцирајућем процесу.

Опис и етапе огледног часа у оквиру студије случаја

Емоционално-мотивациону припрему ученика у уводном делу часа представљала је изражајна интерпретација песме „Три слепа миша”, након чега је уследио разговор о истој. Акценат је био на тумачењу и разумевању текста, повезивању са њиховим доживљајем песме и одређивању карактера и расположења. У односу на садржај песме и емоционални доживљај, имали су задатак да од понуђених слушаних музичких примера одаберу један који, по њиховом мишљењу, одговара тексту песме. Понуђене су композиције *Марш њајшуљака* Едварда Грига, други став *Симфоније др. 40* Волфганга Амадеуса Моцарта и став „Променада” из свите *Слике са изложбе* Модеста Мусоргског.¹ Композиције су примерене узрасту ученика четвртог разреда и, према мишљењу аутора, садрже одређене описне елементе који могу асоцирати ученике на садржај литерарне песме.

Након слушања, ученици су се определили за једну од слушаних композиција која музички описује литерарни садржај и дали образложење зашто одређена композиција одговара садржају песме или пак зашто јој друга не одговара. У овој фази истраживања успостављена је интеграција слушања музике и музичког стваралаштва². Слушање примера са одређеним задатком, који у овом случају представља препознавање изражајних музичких карактеристика и њихово повезивање са поетским изразом, код ученика развија способност опажања појединачних музичких елемената а истовремено има улогу мотивације и припреме ученика за стварање мелодије. Сви ученици су одабрали други став Моцартове симфоније (одломак) проналазећи аналогију између лаганог темпа и мирне мелодије композиције и мрака и шетње мишева у песми. Са приличном поузданошћу можемо претпоставити да је музички доживљај другог става Моцартове симфоније одговарао литерарној песми на основу расположења и песничких слика кроз које ученици овог узраста тумаче одређену лирску песму (Станковић, Вукићевић

¹ Ученици су слушали оркестарску варијанту коју је оркестрирао Морис Равел.

² Уколико огледни час упоредимо са концепцијом модела *Слушање музике – стварање музике* ауторке Видулин (2020), овај сегмент часа би одговарао првом нивоу поменутог модела.

2018). Према одговорима ученика видимо да је кључну улогу у формирању музичког доживљаја одиграо лагани темпо другог става симфоније, док је централни мотив песничке слике спора шетња мишева. Темпо, као елемент музичког израза, имао је главну улогу у обликовању музичког доживљаја и друге композиције, *Марш Пайуљака* Едварда Грига; међутим, у овом примеру музички доживљај није одговарао литерарном доживљају песме. Ученици су сматрали да је брз темпо супротан спором кретању мишева. Трећу понуђену композицију – „Променада”, ученици такође нису сматрали еквивалентном песми „Три слепа миша”, иако је у питању програмска музика којом је композитор представио своје кретање (шетњу) на изложби слика. На њихово опредељење утицао је општи утисак који су створили динамички и колористички ефекти у оркестарској верзији одломка из свите *Слике са изложбе*, превише наглашени и интензивни за тиху ноћну шетњу описану у песми.

Упоредивање сваке композиције понаособ са литерарном песмом и разговор о сличностима и разликама између слушаних композиција и песме најавили су други стваралачки задатак. Разговор о композицијама и упоређивање музичких и литерарних карактеристика текао је спонтано и трајао дуже од планираног времена, што је уобичајено за сваку врсту креативних активности. У тој фази покренуто је асоцијативно мишљење ученика, промишљање о појединачним елементима и њиховој различитој функцији у музичком делу. Ученици су самостално дошли до закључка да ниједна од понуђених композиција не одговара у потпуности садржају песме „Три слепа миша”.

На ову констатацију логично се надовезала најављена задатка осмишљавања мелодије која би по својим одликама више одговарала песми од претходно слушаних композиција. Конкретан задатак био је да осмисле нову мелодију која музички илуструје литерарну песму и да је отпевају неутралним слогом. Након тога, добили су текст песме и осмислили и отпевали мелодију са текстом прве строфе. На исти начин, поступак је спроведен до краја, за све строфе. Одговори ученика су снимљени и након часа преведени у нотни запис.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У односу на комплексност стваралачке активности у виду осмишљавања мелодије која, без текста, музичким средствима осликава одређени

садржај, у овој групи се налази мањи број завршених радова, укупно девет, за разлику од задатка осмишљавања мелодије са текстом који су реализовали сви ученици. Притом, под завршеним радовима у групи мелодија без текста подразумевамо различите јединице музичког тока у виду музичког мотива, двотакта или музичке синтагме, док у другој групи радова мелодију чини реченица од четири такта или, ређе, осам тактова, у складу са структуром и метриком литерарног текста. У односу на претходно описане специфичности музичког стваралаштва, упоређивали смо радове само по музичким карактеристикама, без расподеле по одељењима. С обзиром на то да је часове реализовао аутор рада, напоменућемо да значајних разлика у стваралачком изразу ученика у једном и другом одељењу није било. Међутим, социјална клима у одељењу, коментари ученика у уводном делу часа и мотивисаност ученика у великој мери су се разликовали. То додатно упућује на закључак да је социјализација важан фактор реализације музичког стваралаштва, али да пресудан утицај има учитељ и методички приступ који у свом раду примењује.

У групи радова без текста, иако квантитативни показатељи нису релевантни за постављени циљ истраживања, прво запажамо да велики број ученика није могао да реализује стваралачки задатак. У групи дечјих радова које чине мелодије без текста издвојило се неколико карактеристика. Напомињемо да дечји радови у овој категорији немају одлике мелодије у правом смислу, већ су то кратке, несамосталне музичке целине које су ученици у датом тренутку осмислили и отпевали неутралним слогом. У наставку рада дајемо резултате и дискусију у односу на постављене истраживачке параметре.

Карактеристике мелодија које музичким средствима описују литерарни садржај

Стваралачки радови ученика, а према датом параметру, биле су кратке музичке мисли, у виду двотактних целина (Слика 1). Уколико је осмишљена дечја мелодија била дужа од двотакта, у питању је музичка целина фрагментарне грађе, са дословним понављањем мелодијско-ритмичког обрасца.

Слика 1. Двотактна целина без текста

Мелодије су малог амбитуса; у њима преовлађује поступно кретање у интервалу секунде или терце. Нема већих интервалских скокова. Сви радови почињу узлазним покретом. Заступљено је равномерно ритмичко кретање у осминама и четвртинама, без пауза. У погледу хармонске компоненте, уочљиво је гравитирање ка првом ступњу. Мотиви почињу првим ступњем и завршавају се тоничном функцијом представљеном такође првим или ређе трећим ступњем, са изузетком два дечја рада завршена другим ступњем. Наведене карактеристике дечјих стваралачких радова условљене су дужином музичких целина, јер у двотактним целинама нема довољно простора за разраду почетне музичке идеје. Претпостављамо да је разлог осмишљавања кратких музичких целина вокално репродуковање неутралним слогом, које је ученицима апстрактније од певања са текстом. Ученици су мелодије изводили у легату, тихо, без динамичких нијансирања и са успоравањем на крају.

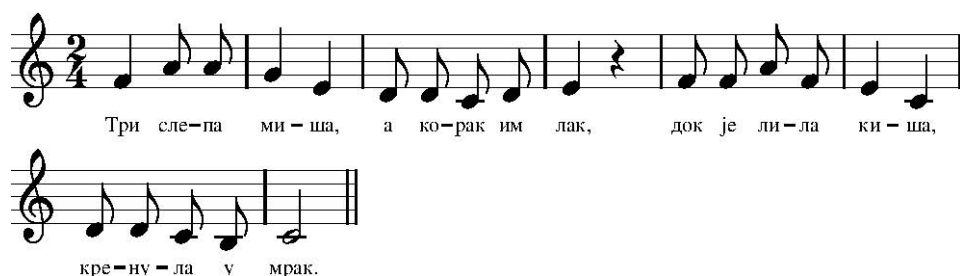
Међутим, без обзира на скромне продукте и мали број ученика који је реализовао задатак, применом овог облика стваралаштва ученици су подстакнути на откривање и разумевање везе између поетских и музичких изражајних средстава. У току анализе уочили смо карактеристике у којима се препознаје тежња ученика да успоставе аналогију између музике и текста. Наиме, несвесно су за три слепа миша у песми бирали музичке елементе или поступке повезане са бројем три: $\frac{3}{4}$ такт, три понављања истог мотива, три тонске висине и слично.

Вербалним исказима су описали карактеристике које би мелодија требало да има како би одговарала литерарном тексту: успоравање темпа, дуже нотне вредности, посебно на крају музичке мисли, тиха динамика, легато као врста артикулације. Можемо констатовати да су ученици, на основу искуства стеченог у области извођења и слушања музике, знања о поезији и музици и емоционалног/естетског доживљаја, разумели естетички контекст примене одређеног музичког елемента. Другим речима, разумели су изражајне могућности темпа, динамике и мелодије и одредили на који начин их треба применити у музичком осликавању карактера песме „Три слепа миша”.

Карактеристике мелодија са задатим литерарним текстом

Анализа стваралачких радова ученика према датом параметру показује да мелодије са литерарним текстом чине заокружене музичке мисли, и то са неколико истакнутих одлика.

Почетни тон је најчешће у оквиру тоничне функције, али знатан број радова почиње четвртим ступњем. Мелодије са текстом завршавају се првим ступњем коме обавезно претходи вођица (Слика 2). У каденцирајућем процесу заступљено је силазно кретање мелодије, која се поступно преко горње вођице спушта у први ступањ. Радови који се завршавају доминантном функцијом представљају изузетак; ови радови имају периодичну грађу, чине их две мале реченице са идентичним почетком и различитим каденцама на тоници и доминанти.

Слика 2. Мелодија која почиње четвртим ступњем

1. Мотиви коришћени у дечјим радовима су обрасци карактеристични за дечји стваралачки израз (Бјерквол 2005), једноставни, познати и ритмички модификовани у складу са литерарним текстом. Мотивски садржај се понавља, али су понављања смислена и усаглашена са текстом.

2. Понављање мотива примењено је на два начина: исти мотив се понавља у прва три стиха, док се четврти разликује због каденцирајућег процеса (Слика 3); понавља се мотив првог и трећег стиха, чиме је избегнута фрагментарна грађа и у чему се препознаје тенденција ка изградњи форме вишег реда.

Слика 3. Мелодија са поновљеним мотивом

3. Правилна ритмизација текста се огледа у примени паузе на одговарајућим местима – на крају стиха у првој строфи и у другачијој ритмичкој структури мелодије осталих строфа.

4. Мелодије су у оквиру образаца дечје културе. Нема необичних идеја и музичких решења које смо, донекле, очекивали у односу на карактеристике поезије Пеђе Трајковића и посебно осмишљену припрему и мотивацију ученика за стваралачки рад.

Карактеристике дечјих мелодија без литерарног текста и мелодија са текстом – сличности и разлике

Уколико упоредимо музичке карактеристике радова једне и друге групе, резултати истраживања су показали различита постигнућа ученика и незнатно боља постигнућа код задатка осмишљавања мелодије на задати литерарни текст у односу на задатак осмишљавања мелодије без текста. Међутим, при извођењу закључака мора се имати у виду да је мелодизирање текста најједноставнији облик примене поезије у музичком стваралаштву и да су исходи стваралачког процеса условљени сложености облика стваралаштва који се примењује (Беинеке, Занета 2014; Пожгај 1989).

Прва разлика између радова препозната је у почетним тоновима мелодија без текста и мелодија са текстом. Док радови без текста увек почињу првим ступњем, што их чини помало једноличним, иницијални тонови мелодија са текстом су различити представници тоничне функције, али често и четврти ступањ. У погледу мотивског материјала, постоји разлика у њиховом коришћењу и повезивању у радовима без текста и радовима са текстом. У мелодији без текста уобичајено је наизменично понављање две тонске висине, или се мотиви дословно понављају без тенденције да буду обједињени у већу музичку целину. Код мелодија са текстом мотиви се не нижу стиховски један за другим, већ су логично повезани и трансформисани при поновном јављању, формирајући на тај начин музичку реченицу.

И у једној и другој категорији радова може се видети да ученици имају развијен осећај за формални завршетак музичке мисли. Тај осећај се у радовима без текста испољава у завршним тоновима и избору првог или другог ступња као носиоца тоничне или доминантне хармонске функције. У мелодијама са текстом, чак и када нису заокружене каденцом у хармонском смислу, тежња ка формалној заокружености препознаје се у силазном покрету, дужим нотним вредностима или четвртинској паузи на крају музичке целине. Највећи број ових мелодија завршава се аутентичном каденцом.

Без обзира што се може поставити питање улоге текста у обликовању музичког материјала, који је у погледу избора мере и броја тактова заиста условљен текстом, не може се са сигурношћу тврдити да је сам текст довољан за постизање правилности и заокружености форме. Одлике мелодија са текстом показују да ученици имају изграђено хармонско осећање и осећај формалне заокружености, а постигнућа ученика у том домену се могу двојачко тумачити. Прво, претпостављамо да су се њихови стваралачки потенцијали развијали под утицајем музичких садржаја и у оквирима музичког искуства стеченог у настави музичке културе, које се ослања на западноевропско или српско културно наслеђе. Друго, иако је осећај за формално заокружење важна компонента њиховог учења и музичког развоја, дозвољена су одређена одступања уколико ученик има потребу за променом, отвореним приступом и неуобичајеним музичким решењима. Таквих креативних момената у дејим радовима није било, а подстицање креативности у музичко-стваралачком процесу није представљало један од циљева овог истраживања.

ЗАКЉУЧАК

Концизно сачињен Програм наставе и учења учитељу оставља могућност примене отвореног приступа, слободе избора садржаја и креирања наставног часа у складу са властитим способностима и компетенцијама, али и могућност да област дејег музичког стваралаштва посматра као изазов за унапређивање квалитета наставног процеса, исхода и компетенција ученика. Учитељ би требало да препозна креативне потенцијале и на адекватан начин вреднује стваралачки рад ученика, како би могао да планира, организује и прати извођење музичко-стваралачких активности и проналази нове моделе за подстицање стваралачког изражавања ученика (Кокотсаки, Њутн 2015). Модел наставе који је дат у овом раду учитељима може бити од велике помоћи приликом креирања и осмишљавања часова на којима је присутно дејје музичко стваралаштво. Управо је сврха овог рада била указивање на вишеслојну улогу литерарног текста у подручју дејег музичког стваралаштва, где је исход слободно музичко изражавање ученика које није условљено карактеристикама литерарног текста.

Добијени и представљени резултати истраживања имплицирају следеће закључке. Наиме, избор текстова је важан предуслов успешне реализације дејег музичког стваралаштва на млађем школском узрасту. Подразумева се употреба текстова који имају уметничку вредност. Поезија је

најприкладнија форма због бројних аналогја са музичким делом. Осим тога, да би њена примена у стваралачком подручју довела до продуктивности и инспирисала ученике за стваралачки рад, песма мора имати одређене карактеристике као што су мотиви хумора и игре са асоцијативном функцијом. Према наведеном критеријуму, у студији случаја користили смо литерарну песму „Три слепа миша” аутора Пеђе Трајковића. Међутим, примену поезије у стваралачком подручју не би требало ограничити на једноставан поступак мелодизирања текста. Литерарна песма представља средство мотивације ученика да музичким средствима прикажу одређени садржај, повод за стварање одређеног расположења за осмишљавање мелодије и уочавање веза између музичког и литерарног дела, које ће касније применити у облицима музичког стваралаштва. Као што претходно цитирани аутори закључују, и овом приликом долазимо до закључка да није важан квалитет дечјег рада, већ да ли је у складу са задатим естетичким контекстом.

У односу на примену литерарног текста у нашем истраживању, налази упућују на закључак да поезија има значајну улогу у развијању способности слушања музике, способности структуралног повезивања литерарних и музичких елемената и значајну улогу у целокупном подручју естетског васпитања, неоправдано занемареног у савременој школи. Резултати добијени анализом дечјих музичко-стваралачких радова показују да су ученици у већем броју реализовали задатак осмишљавања мелодије са литерарним текстом и да се, у односу на ову групу дечјих радова, мелодије без текста разликују према својим карактеристикама. Уколико упоредимо дечје стваралачке продукте из прве и друге групе, у односу на почетни тон, мотивски рад и каденцирајући процес, мелодије без текста су једноличне, малог амбитуса, ритмички једноставније, са дословним понављањима. На основу квалитативних података и показатеља можемо закључити да литерарни текст ученицима представља ослонац и неопходну потпору за стварање мелодије у контексту музичког „потцртавања” текста, док се његова примена у својству мотивације ученика овог узраста за стваралачки задатак илустровања текста искључиво музичким средствима, мора допунити комплекснијим приступом и методама прикладним за стваралачко подручје.

ЛИТЕРАТУРА

Беинеке, Занета (2014): V. Beineke, C. C. Zanetta, Composition with poems in music education for children, *Revista Música Hodie*, 14(1), 197–210.

Бјелобрк Бабић, Чаушевић (2017): О. Bjelobrk Babić, М. Čaušević, Muzička kreativnost – oblici rada na razvijanju muzičko-stvaralačkih sposobnosti učenika, *Uzdanica*, XIV/1, 207–218.

Бјерквол (2005): J. R. Bjerkvol, *Nadahnuto biće*, Beograd: Plato.

Видулин (2015): S. Vidulin, Glazbeno stvaralaštvo u primarnom obrazovanju: retrospektiva i perspektiva, u: V. Balić, D. Radica (ur.), *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena 4*, Split: Sveučilište u Splitu, Umjetnička akademija, 15–33.

Видулин (2020): S. Vidulin, Glazbena nastava i slušanje umjetničke glazbe u funkciji cjelovitog razvoja učenika, u: S. Marinković (ur.), *Nauka i nastava u vaspitno-obrazovnom kontekstu*, Užice: Pedagoški fakultet u Užicu, 391–406.

Букићевић (2023): N. Vukićević, Nastava muzičke kulture i pozitivno obrazovanje – od doživljaja do ishoda u oblasti muzičkog stvaralaštva i slušanja muzike, *Uzdanica*, XX, 241–256. DOI: 10.46793/Uzdanica20.S.241V

Добро́та (2012): S. Dobrota, *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju*, Split: Filozofski fakultet u Splitu.

Јеремић, Станковић (2019): B. Jeremić, E. Stanković, *Metodika nastave muzičke kulture za predškolski i mlađi školski uzrast*, Sombor: Pedagoški fakultet.

Кешуџ, Смит (2009): M. Kaschub, J. P. Smith, A Principled Approach to Teaching Music Composition to Children, *Research & Issues in Music Education*, 7(1), Article 5.

Кокотсаки, Њутн (2015): D. Kokotsaki, D. Newton, Recognizing creativity in the music classroom, *International Journal of Music Education*, 1–18. <https://doi.org/10.1177/0255761415607081>

Пожгај (1988): J. Požgaj, *Metodika nastave glazbene kulture*, Zagreb: Školska knjiga.

Правилник (2019): Pravilnik o programu nastave i učenja za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, *Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik*, br. 11/2019.

Појко (2012): P. Rojko, *Metodika nastave glazbe. Teorijsko tematski aspekti (drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje – elektronsko)*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet.

Свалина (2010): V. Svalina, Дејче стваралаштво у настави глaзбе, *Zbornik radova sa IV Međunarodne naučne konferencije „Savremeni metodički izazovi”*, Subotica:

Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku, ISBN 978-86-87095-08-3. Preuzeto 20. 12. 2023. sa https://bib.irb.hr/datoteka/478180.Djeje_stvaralatvo_u_nastavi_glazbe_-_Subotica_23._25.09._2010.pdf

Свалина, Муџић (2022): V. Svalina, M. Mucić, *Dečje glazbeno stvaralaštvo u nastavi glazbe i izvannastavnim glazbenim aktivnostima*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Станковић, Вукићевић (2018): E. Stanković, N. Vukićević, Poetski tekst u muzičko-stvaralačkim aktivnostima učenika, u: V. Jovanović, B. Ilić (ur.), *Književnost za decu i nauci i nastavi*, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 399–414.

Тафури (2006): J. Tafuri, Processes and teaching strategies in musical improvisation with children, In: I. Deliege, G. A. Wiggins (Eds.), *Musical Creativity, Multidisciplinary Research in Theory and Practice*, Hove and New York: Psychology Press an imprint of Taylor & Francis Group, 134–158. <https://doi.org/10.4324/9780203088111>

Шевкушић, Шефер (2006): S. Ševkušić, J. Šefer, Akciono istraživanje novog pristupa nastavi poznavanja društva u četvrtom razredu osnovne škole, *Nastava i vaspitanje*, 55(3), 269–282.

Шефер (2000): J. Šefer, *Kreativnost dece: problemi vrednovanja*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.

Nataša M. Vukićević

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Didactics and Methodology

Biljana S. Jeremić

University of Novi Sad

Faculty of Education in Sombor

Department of Methodology of Teaching Music, Arts and Physical Education

USING POETRY IN DIFFERENT KINDS OF STUDENTS' MUSICAL CREATIVITY: FROM ROLE TO OUTCOME

Summary: The paper explores various possibilities of applying poetry in children's musical creativity in the teaching of music. The examination of the characteristics of children's musical creativity in relation to the role of the literary text was carried out on the

text of the poem “Three blind mice” by Peđa Trajković. Specifically, the approach involved connecting the literary text with appropriate musical content, creating a melody for the given literary text, and generating a melody that exclusively conveys the content of the poem through musical elements without text. The research sample consisted of fourth-grade students of primary school ($N = 53$). The obtained results show that melodies created on the basis of the text differ from the ones created exclusively with musical elements. In addition, it was easier for students to perform the task on the basis of the literary text, according to all assessment criteria: in relation to the initial tone, motive and cadencing process. Qualitative data and indicators suggest that the literary text serves as essential support for students in creating a melody. However, using a literary text as motivation for students’ free musical expression requires a more intricate approach and methods adapted to children’s creativity.

Keywords: children’s melody, literary text, young learners, musical creativity, teaching music.